

doi: 10.33249/2663-2144-2019-77-4-44-49

УДК 336.201

ПАРАДИГМА ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ**Г. П. Мартинюк, І. В. Шевчук***e-mail: g.martinyuk66@gmail.com, irenshevchuk@ukr.net*

Житомирський національний агроекологічний університет

бульвар Старий, 7, м. Житомир, 10008, Україна

Розкрито роль та значення оподаткування доходів фізичних осіб. Висвітлено теоретико-методологічні особливості функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб, що сприяють виявленню альтернативних важелів забезпечення стабільності наповнення бюджету та ефективності діяльності податкової системи України, збереженню її національних пріоритетів в умовах глобалізації фінансових ресурсів. Запропоновано порядок формування програми оподаткування доходів фізичних осіб в умовах інтеграції. Сформульовано цілі та завдання програми. Доведено, що цілі та завдання програми повинні бути узгоджені із засобами досягнення мети – ресурсами: нормативно-правовою базою, доходами фізичних осіб, адмініструванням, декларуванням та можливостями забезпечення податкового контролю. Встановлено, що кінцевими результатами програми виступають: достовірне регламентування податкового кодексу, вирішення проблеми ухилення від оподаткування доходів. Констатовано, що чітке розмежування стратегічних та тактичних цілей програми оподаткування доходів фізичних осіб, узгодження її за змістом і термінами реалізації та науково-практична обґрунтованість підвищить своєчасність її виконання, забезпечать інтеграцію фіскальної служби з науковими установами. Виділено зовнішні чинники впливу на систему оподаткування. Обґрунтовано вплив правових, економічних, політичних, соціальних та технологічних чинників на оподаткування доходів. Констатовано, що політичні чинники (наявність військового конфлікту та вилучення значної частини платників податків) найбільш негативно впливають на витратну і дохідну частина бюджету. Значущість соціальної компоненти полягає в тому, що вона впливає не лише на фіскальні органи, а і на внутрішнє середовище платників податків. Аналіз технологічного аспекту функціонування податкової системи, дає змогу своєчасно виявляти ті можливості, які, за рахунок розвитку інтернет-технологій відкриваються для формування нових податкових продуктів та удосконалення діючих норм нарахування, сплати та адміністрування податків. Виділено внутрішні чинники: об'єкт та базу оподаткування, ставки податку з доходів, податкові соціальні пільги та податкові знижки. Запропоновано об'єднання податку на доходи із військовим збором в єдиний прибутковий податок із подальшим розподілом сум у казначейських органах. Запропоновано ведення реєстру платників податків фізичних осіб з розмежуванням на дві групи.

Ключові слова: податкова система, доходи фізичних осіб, оподаткування доходів, програма забезпечення оподаткування, вплив чинників на оподаткування, бюджет.

Постановка проблеми

Економічний розвиток України піддається впливу процесів фінансової глобалізації та характеризується посиленням вимог щодо ефективної діяльності податкової системи в цілому та оподаткування доходів фізичних осіб зокрема. Динамічний розвиток економіки та бізнесу на основі комплексної їх модернізації створює передумови для формування різноманітних видів доходу фізичних осіб, а відтак, призводить до загострення проблем з їх оподаткуванням.

Визначений Податковим кодексом України податок з доходів фізичних осіб спроможний формувати значну дохідну частину бюджетів об'єднаних територіальних громад та Зведеного бюджету України. Разом з тим, податок здатний забезпечити зменшення їх дефіциту та підвищити ефективність використання наявного фінансового потенціалу. І тому в основу модернізації оподаткування доходів фізичних осіб має бути покладена теоретико-методологічна програма розвитку інноваційних продуктів, що застосовуються в оподаткуванні доходів фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Концептуальні засади оподаткування фізичних осіб знайшли відображення у працях багатьох таких відомих вчених фінансистів та практиків: П. Гензель, Д. Дема, О. Ісаєв, Т. Єфименко, В. Лебедєв, І. Озеров, В. Андрущенко, К. Швабій, О. Василик, В. Вишневський, Ю. Іванов, А. Крисоватий, С. Онишко, В. Опарін, В. Федосов та інші. Дослідження науковців більшою мірою стосується розуміння сутності, механізму та особливостей оподаткування доходів, водночас теоретико-методологічне підґрунтя залишається недостатньо досліджене, та уповільнює впровадження сучасного інструментарію у податкову теорію та практику.

Мета, завдання та методика досліджень

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів оподаткування доходів фізичних осіб та розробка програми та напрямів удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб. У процесі дослідження, для досягнення поставленої мети, передбачається вирішити наступні завдання: розкрити роль та значення оподаткування доходів в умовах інтеграції системи оподаткування в європейський фінансовий простір; сформулювати парадигму оподаткування; дослідити вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на оподаткування доходів фізичних осіб.

Теоретичною і методологічною основами дослідження є системний підхід до вивчення соціально-економічних процесів, явищ, фундаментальних положень податкової науки, раціонально обґрунтованих засад оподаткування доходів фізичних осіб. У процесі дослідження використано комплекс економічних методів, зокрема: *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень, формування висновків і пропозицій; *аналізу та синтезу* – з метою ідентифікації чинників, що впливають на процеси оподаткування доходів.

Результати досліджень

У будь-якій державі громадяни зобов'язані віддавати частину своїх доходів на державні потреби. Досконалість методів і форм оподаткування, за допомогою яких відбувається

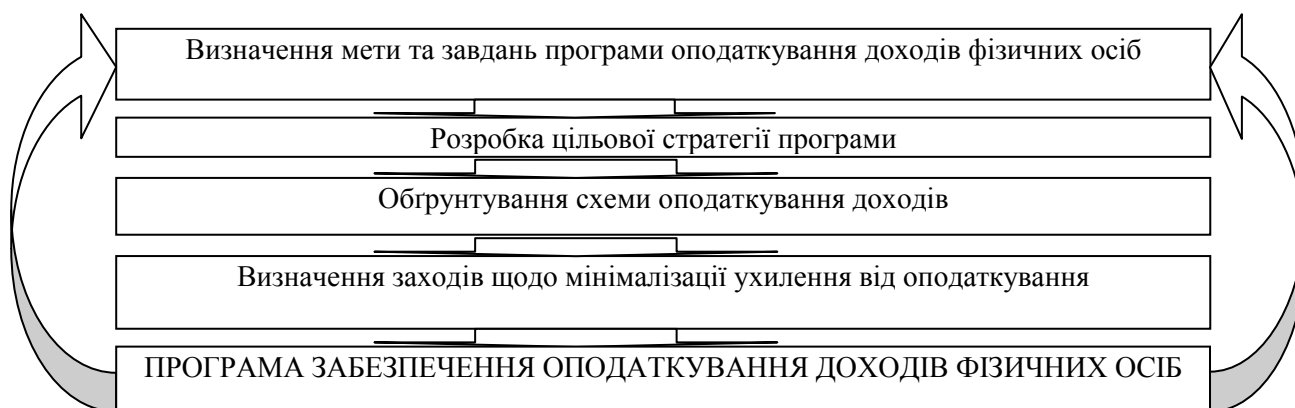
процес сплати податку до Державного бюджету та бюджетів територіальних громад, свідчить про рівень розвитку країни, її економічних та правових інституцій.

Загальновідомо, що надходження від податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України займають одне з головних місць в сукупному обсязі податкових надходжень (програючи лише надходженням від ПДВ). Проблема інтеграції податкової системи України в європейський фінансовий простір зумовлює об'єктивну необхідність дослідження особливостей функціонування системи оподаткування доходів фізичних осіб, що сприятиме виявленню альтернативних важелів забезпечення стабільності наповнення бюджету і ефективності діяльності податкової системи України та збереженню її національних пріоритетів в умовах глобалізації фінансових ресурсів. Разом з тим, на думку Р. М. Безус, податкова система України вимагає змін, суть яких не повинна містити формального характеру. Очевидно, що прийшов час оцінки необхідності таких податків, які своїм існуванням, по суті, не створюють можливості для шахрайств і, одночасно, ліквідувати існуючі схеми ухилення від оподаткування та отримання необґрунтованих відшкодувань [1].

За умов переходу системи оподаткування доходів фізичних осіб на інноваційний напрям, першочергового значення набуває розробка програми її поточного і перспективного забезпечення. Формування такої парадигми, на наш погляд, слід здійснювати у певній послідовності (рис. 1).

Цілі та завдання програми мають бути узгоджені із засобами досягнення мети – ресурсами: нормативно-правовою базою, доходами фізичних осіб, адмініструванням, декларуванням та можливостями забезпечення податкового контролю. Кінцевими результатами програми виступають: вирішення проблеми ухилення від оподаткування доходів, а відтак, і наповнення дохідної частини бюджету та зменшення його дефіциту.

Метою даної програми є розробка науково-практичних рекомендацій щодо законності та стабільності в оподаткуванні доходів фізичних осіб.

Рис. 1. Порядок формування парадигми оподаткування доходів фізичних осіб в умовах інтеграції до європейського фінансового простору

Джерело: власні дослідження.

Чітке розмежування стратегічних та тактичних цілей парадигми оподаткування доходів фізичних осіб резидентів та нерезидентів, узгодження її за змістом і термінами реалізації та науково-практична обґрунтованість підвищить своєчасність її виконання, забезпечить інтеграцію фіскальної служби з науковими установами.

Слід зазначити, що в зарубіжній та вітчизняній економічній літературі у більшості

випадків автори виділяють зовнішні та внутрішні фактори впливу на діяльність будь-якої системи. Важливість зовнішніх факторів також залежить від ступеня їх впливу на оподаткування доходів фізичних осіб, тому доцільним буде сформулювати перелік основних факторів зовнішнього середовища (непрямої дії) для подальшого визначення значущості їх впливу на оподаткування (рис. 2.).

Рис. 2. Чинники зовнішнього впливу на оподаткування доходів фізичних осіб
Джерело: власні дослідження.

Доходи та їх оподаткування є ключовими факторами впливу на економічний розвиток держави. На думку О. Сафонові, надмірна фіскальна орієнтація податкової політики є

одним із чинників охолодження ділової активності в Україні, що здійснює додатковий негативний тиск на динаміку ВВП, промислового виробництва та інвестицій [4].

Наразі особливо доречними стають політичні чинники. Наявність військового конфлікту та вилучення значної частини платників податків негативно впливають на витратну і дохідну частину бюджету.

Слід відзначити, що значущість соціальної компоненти полягає в тому, що вона впливає не лише на фіскальні органи, а й на внутрішнє середовище платників податків. Ріст мінімальної заробітної плати та диверсифікація доходів платників змінюються досить повільно. Так, на думку С. Ковач, податковий агент, здійснюючи виплату (надання) платнику доходу, має, перш за все, вірно його класифікувати, адже від цього залежить його подальше оподаткування [2].

У своїх наукових доробках Чижова Т. В. вказує, що основним напрямком подальшого удосконалення законодавчої бази у цій сфері має стати зменшення податкового навантаження на соціально незахищені верстви населення та зростання відповідальності платників податку за ухилення від оподаткування [6].

Аналіз технологічного аспекту функціонування податкової системи дає змогу своєчасно виявляти ті можливості, які за рахунок розвитку інтернет-технологій відкриваються для формування нових податкових продуктів та удосконалення діючих норм нарахування, сплати та адміністрування податків. Тому, за побудови й застосування обраної стратегії, платники, податкові агенти та Державна фіскальна служба мають своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, виявляти фактори, які впливають на ці зміни, знаходити необхідні засоби адаптації до умов, що склалися.

Оцінка внутрішніх чинників вибору стратегії оподаткування доходів фізичних осіб повинна базуватися на моніторингу внутрішнього потенціалу податку: достовірності визначення об'єкту та бази оподаткування, ставок податку з доходів, податкових соціальних пільг та податкових знижок. Крім того, внутрішніми перевагами можуть бути: ведення реєстру платників, електронне декларування, наявність програмного забезпечення, кваліфіковані кадри тощо.

Разом з тим, визначення основних заходів щодо мінімізації ухилення від оподаткування є пріоритетним напрямом удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб. У дослідженнях М. М. Фільо зазначено, що обсяг тіньової економіки в Україні досяг загрозливого для національної безпеки рівня, тому одним з пріоритетів

економічних трансформацій в Україні повинна бути визначена боротьба з ухиленням від оподаткування через створення державою сприятливих умов для розвитку бізнесу та формування партнерських відносин між податковими органами та платниками податків; боротьбу з корупцією та лобюванням інтересів певних груп в органах державної влади і створення сприятливих умов для переливання коштів із тіньового сектора економіки в легальний [5].

В оподаткуванні доходів фізичних осіб найманих працівників виконання податкового законодавства щодо оподаткування доходів довірено податковому агенту. Податковий агент – юридична або фізична особа, на яку покладено обов'язки нарахування, виплати та оподаткування доходу. Оподаткування доходів фізичних осіб, приватних підприємців породжує таку ситуацію, що платник і податковий агент поєднуються в одній особі, що надає можливість для приховування доходу від оподаткування. І тому ми пропонуємо створити реєстр платників податків фізичних осіб з розмежуванням на дві групи: платники з високим рівнем (більше 1 млн грн) задекларованого доходу за попередній рік та платники з рівнем доходу менше 1 млн грн.

Обґрунтування та виконання програми системи оподаткування доходів фізичних осіб визначається процесом оподаткування доходів платників податку в умовах фіскальної децентралізації. Оскільки, військовий збір справляється із доходів, що обкладаються податком та декларується в єдиній декларації, на нашу думку, необхідно їх об'єднати в єдиний прибутковий податок з подальшим розподілом сум в казначейських органах. Принциповим підходом у запропонованому механізмі оподаткування є використання єдиної ставки податку, яка має бути визначена на рівні 19,5%.

Виконуючи фіскальну та регулюючу функції, а також, будучи імперативними грошовими відносинами, пов'язаними із формуванням централізованого фонду грошових коштів, податки впливають на соціально-економічний розвиток держави [3], а саме наповнення бюджету об'єднаних територіальних громад. Податок на доходи фізичних осіб є найпотужнішим дохідним джерелом наповнення бюджету та джерелом фінансування їх розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Парадигма оподаткування доходів фізичних осіб в умовах інтеграції до європейського фінансового простору являє собою комплекс організаційно-економічних, теоретичних та науково-практичних заходів, спрямованих на забезпечення надходжень в дохідну частину бюджету об'єднаних територіальних громад та розвитку суспільства в цілому. Таким чином, застосування програми оподаткування доходів у певній послідовності дозволить враховувати зовнішні та внутрішні чинники впливу на оподаткування, з метою вдосконалення оподаткування доходів фізичних осіб, через запровадження єдиного прибуткового податку. Врахування національних особливостей щодо заходів мінімалізації ухилення від оподаткування дозволить поділ реєстру платників фізичних осіб на дві групи. Подальші наукові дослідження будуть присвячені вивченню специфіки оподаткування окремих доходів платників податків.

Refereces

1. Bezus, R. M. (2010). Podatok z dokhodu pidpriemstva yak systemoutvoriuiuchyiy element bezdefitsytnoi biudzhethnoi polityky [Income tax as an integral part of a budget-neutral budget policy]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 24, 44–46 [in Ukrainian].
2. Kovach, S. (2015). Podatok na dokhody fizychnykh osib z dokhodiv u vyhliadi dodatkovoho blaha: opodatkovannia, oblik i zvitnist [Personal Income in Form of Additional Benefit: Taxation, Accounting and Reporting]. *Bukhhalterskyi oblik i audit*, 10, 14–23 [in Ukrainian].
3. Lobodina, Z. M. (2017). Podatok na dokhody fizychnykh osib yak instrument vplyvu na sotsialno-ekonomichnyi rozvytok derzhavy [Personal income tax as a tool of influence on social and economic development of the state]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriya. Ekonomika*, 6, 52–57 [in Ukrainian].
4. Safonova, O. D. (2013). Podatkova systema Ukrainy: suchasnyi stan ta vplyv na ekonomiku krainy [The tax system of Ukraine: the current state and impact on the country's economy]. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, 3, 13–17 [in Ukrainian].
5. Filo, M. M. (2011). Tinova ekonomika ta ukhylennia vid opodatkovannia: prahmatyzm vzaiemozalezhnosti [Shadow economy and tax

evasion: the pragmatism of interdependence]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho hirnychoho universytetu*, 1, 84–89 [in Ukrainian].

6. Chyzhova, T. V. (2014). Podatok na dokhody fizychnykh osib: naukovi postulaty ta praktychni aspekty funktsionuvannia [Tax on personal incomes: scientific postulates and practical aspects of functioning]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Ser. Ekonomichni nauky*, 6 (5), 103–106 [in Ukrainian].

PARADIGM OF TAXATION OF INDIVIDUALS' INCOMES

G. Martinyuk, I. Shevchuk

*e-mail: g.martinyuk66@gmail.com,
irenshevchuk@ukr.net*

Zhytomyr National Agroecological University
Stary Blvd, 7, Zhytomyr, 10008, Ukraine

Role and value of individuals' income taxation are revealed. Theoretical and methodological features of individuals' income taxation system functioning which help to reveal alternative ways to ensure stability of budget filling and effectiveness of Ukrainian tax system with saving its national priorities in the conditions of financial resources globalization are highlighted. Order of individuals' income taxation program modeling in the conditions of integration is suggested. Goals and tasks of the program are formulated. Need for consistency of program goals and tasks with possibilities of tax control providing and means of goal achievement including resources such as regulatory framework, individuals' income, administration, declaration is proved. Reliable regulation of tax code and solution to the problem of tax evasion are established to be end results of the program. It is stated that clear delineation of strategical and tactical goals of individuals' income taxation program, agreeing on its content and terms of implementation and scientific and practical reasonableness will ensure timeliness of its implementation and integration of fiscal service with scientific institutions. The external factors of influence on the taxation system are revealed. Influence of legal, economic, political, social and technological factors on the income taxation is substantiated. It is stated that political factors such as present military conflict and exclusion of a significant part of taxpayers have the worst influence on cost and revenue part of the budget. Social component is established to be significative according to its influence on fiscal authorities and internal environment of taxpayers. Analysis of the tax system functioning

technological aspect allows to find out the opportunities which, due to the development of Internet technologies, are opened for new tax products formation and current accrual rates improvement, taxes payment and administration on time. Internal factors such as taxation object and base, income tax rates, tax social benefits and tax rebates are highlighted. Unification of income taxation and military assembly into the single income tax with further distribution of sums in treasury bodies is suggested. Keeping the register of individual taxpayers divided into two groups is proposed.

Keywords: tax system, personal incomes, income taxation, taxation program, tax factors influence, budget.

ПАРАДИГМА НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ДОХОДОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

Г. П. Мартынюк, И. В. Шевчук
e-mail: g.martinyuk66@gmail.com,
irenshevchuk@ukr.net

Житомирский национальный
агроэкологический университет
бульвар Старый, 7, г. Житомир, 10008, Украина

Раскрыта роль и значение налогообложения доходов физических лиц. Освещены теоретико-методологические особенности функционирования системы налогообложения доходов физических лиц, способствующих выявлению альтернативных рычагов обеспечения стабильности наполнения бюджета, а также эффективности деятельности налоговой системы Украины, сохранению ее национальных приоритетов в условиях глобализации финансовых ресурсов. Предложен порядок формирования программы налогообложения доходов физических лиц, в условиях интеграции. Сформулированы цели и задачи программы. Доказано, что цели и задачи программы должны быть согласованы со средствами достижения цели – ресурсами: нормативно-правовой базой, доходами физических лиц, администрированием, декларированием и возможностями обеспечения налогового контроля.

Установлено, что конечным результатам программы выступают: достоверное регламентирование налогового кодекса, решение проблемы уклонения от налогообложения доходов. Констатируется, что четкое разграничение стратегических и тактических целей программы налогообложения доходов физических лиц, согласование ее по содержанию и срокам реализации и научно-практическая обоснованность повысят своевременность ее выполнения, обеспечит интеграцию фискальной службы с научными учреждениями. Выделены внешние факторы влияния на систему налогообложения. Обосновано влияние правовых, экономических, политических, социальных и технологических факторов на налогообложение доходов. Констатируется, что политические факторы (наличие военного конфликта и изъятия значительной части налогоплательщиков) наиболее негативно влияют на расходную и доходную части бюджета. Значимость социальной компоненты состоит в том, что она влияет не только на фискальные органы, а и на внутреннюю среду налогоплательщиков. Анализ технологического аспекта функционирования налоговой системы позволяет своевременно выявлять те возможности, которые, за счет развития интернет-технологий открываются для формирования новых налоговых продуктов и усовершенствования действующих норм начисления, уплаты и администрирования налогов. Выделены внутренние факторы: объект и базу налогообложения, ставки налога с доходов, налоговые социальные льготы и налоговые скидки. Предложено объединение налога на доходы с военным сбором в единый подоходный налог, с последующим распределением сумм в казначейских органах. Предложено ведение реестра налогоплательщиков физических лиц с разграничением на две группы.

Ключевые слова: налоговая система, доходы физических лиц, налогообложение доходов, программа обеспечения налогообложения, влияние факторов на налогообложение, бюджет.